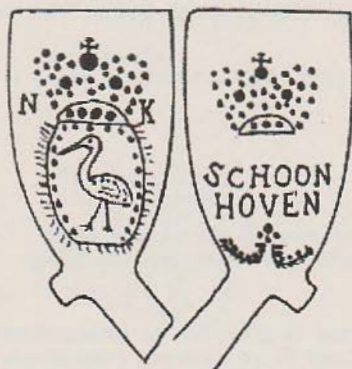

Nikolaas van Komen: de grote onbekende (deel 1)

Lia Schouten en Aad Kleijweg

Grote onbekende in de titel slaat op het feit dat we de naam Nikolaas van Komen als pijpenmaker in de archieven vooralsnog niet zijn tegengekomen. Ook in de boeken en het PKN blad hebben wij, wel pijpjes met zijn initialen, maar nergens zijn naam terug kunnen vinden. Toch heeft deze pijpenmaker een groot assortiment aan pijpen op de markt gebracht die wij bij deze onder de aandacht willen brengen. Daarmee hopen wij deze pijpenmaker iets meer bekendheid te geven. Hopelijk draagt dit artikel voor menig pijpenverzamelaar weer iets bij voor determinatie in zijn verzameling. Bij het schrijven van dit artikel zijn ons 15 verschillende modellen bekend uit desbetreffende mallen. Van de pijpenkopjes hier beschreven zijn er negen op één vindplaats in Schoonhoven gevonden. De overige pijpenkopjes zijn toegevoegd om van Nikolaas van Komen zijn assortiment een zo'n uitgebreid mogelijk beeld te verkrijgen. Van de negen in Schoonhoven gevonden zijn er drie ongerookt, mogelijk afkomstig van stortmateriaal.

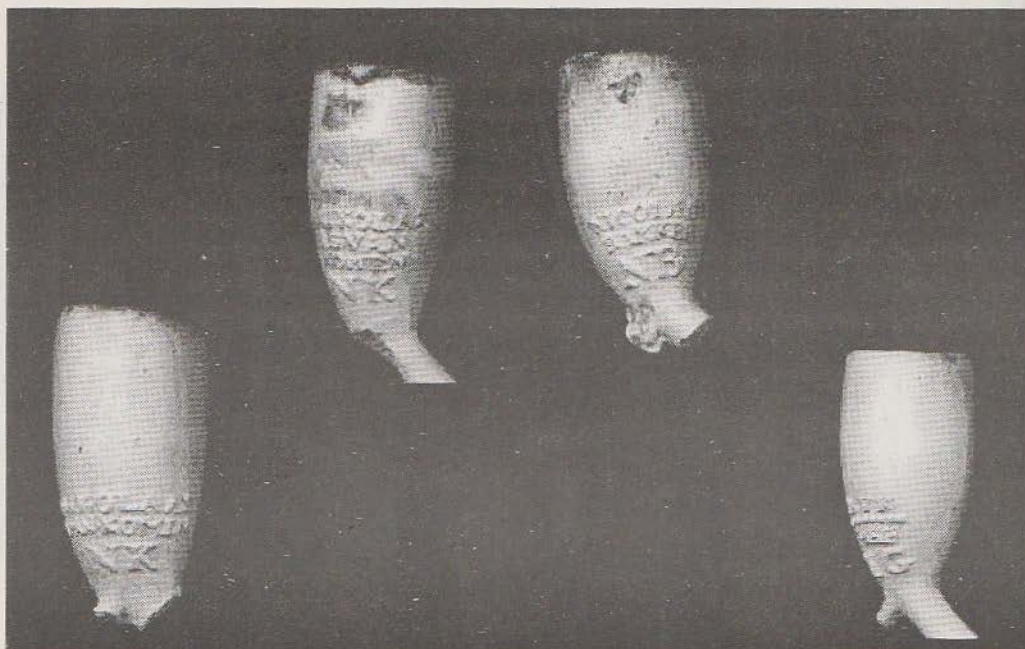

Tekening: J. van der Meulen

Afbeelding 1

- 1a.
- 1b.
- 2a. Overgang trechter naar ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gekroonde ooievaar NK / Schoonhoven gekroond
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
4. 1750-1775
5. Schoonhoven
6. Nicolaas van Komen
7. [1, p. 155 nr 1.]

In het hoofdstuk Schoonhoven van de jubileumuitgave De Kleipijp als bodemvondst zien wij als eerste afbeelding een pijpenkop met links een ooievaar met ernaast de initialen NK en op de rechterzijde de tekst Schoonhoven. Genoeg bewijzen vinden wij om aan te nemen dat Nikolaas van Komen zijn pijpen heeft gemaakt in Schoonhoven.

1a.	Afbeelding 2 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 3 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 4 Collectie Aad Kleijweg	Afbeelding 5 Collectie Aad Kleijweg
1b.	Schoonhoven	Schoonhoven		Zevenhuizen
2a.	Trechter	Trechter	Ovoïde	Ovoïde
2b.	NIKOLAAS / VAN KOMEN / NK	NIKOLA / AS VAN / KOMEN / NK	NICOLAES / BAKKER / NB	Gekroonde IG met initialen NVK
2c.	-/-	-/-	-/-	-/-
2d.	-	-	-	-
2e.	Ongeglaasd	Ongeglaasd	Ongeglaasd	Ongeglaasd
2f.	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd
2g.	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening Ongerookt
2h.				
3a.				
3b.				
3c.				
4.	1750-1775	1750-1775	1750-1775	1750-1775
5.	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven
6.	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen	Nicolaes Bakker [1, p.155, nr.6]	Nikolaas van Komen
7.				

Dat wij Nikolaas van Komen zijn naam toch kennen komt omdat twee van de negen in Schoonhoven gevonden pijpenkopjes zijn naam volledig dragen boven de initialen NK. Vergelijken we de zijmerken met die van andere pijpenmakers in Schoonhoven dan moeten wij concluderen dat Nikolaas van Komen in een groot deel van het derde kwart van de achttiende eeuw werkzaam geweest is. Hij heeft zijn pijpjes gemerkt met de

initialen NK, NVK en NVKO. De pijpenmakers van Schoonhoven kregen 2 februari 1767 hun pijpmakersgilde. Vanaf dat moment werd in de gildenbrieven gesteld dat de V van het tussenvoegsel van in de naam werd toegevoegd aan de initialen om zo meer onderscheid te krijgen in de merken. Ook Nikolaas van Komen werkte hier aan mee en plaatste de initialen NVK eerst nog op zijn parelkroon pijpjes en later op zijn pijpjes met bladerkroon.

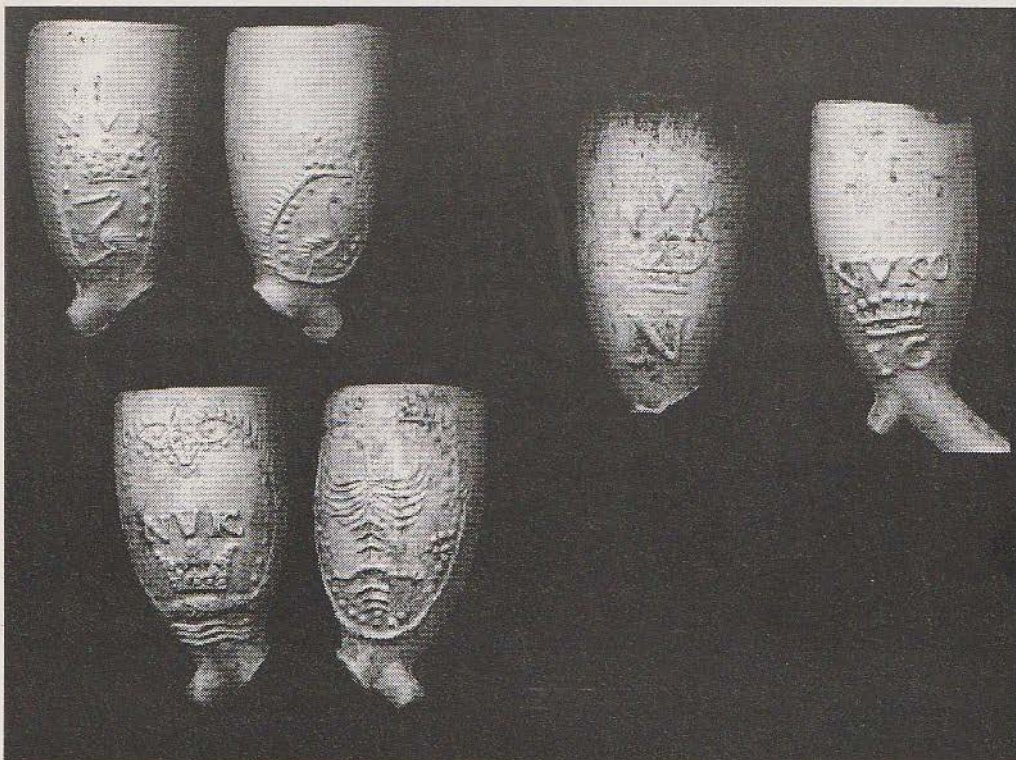

1a.	Afbeelding 6 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 7 Collectie Aad Kleijweg	Afbeelding 8 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 9 Collectie Lia Schouten
1b.	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven
2a.	Ovoïde	Ovoïde	Ovoïde	Ovoïde
2b.	Gekroonde IG met initialen NVK	Gekroonde IG met initialen NVK	Gekroonde ooievaar met initialen NVK	Gekroonde ooievaar binnen bladertakken met initialen NVK
2c.	-/-	-/-	-/-	-/-
2d.	-	-	-	-
2e.	Ongeglasd	Ongeglasd	Ongeglasd	Ongeglasd
2f.	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd
2g.	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening
2h.	Ongerookt	Ongerookt	Ongerookt	Ongerookt
3a.				
3b.				
3c.				
4.	1750-1775	1750-1775	1750-1775	1750-1775
5.	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven
6.	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen
7.				

BESCHRIJVING VAN DE PIJPENKOPJES

Van de hier beschreven pijpenkopjes behoren de meeste tot de grove zijmerk pijpjes met een korte steel. De merken die hij gebruikte zijn vergelijkbaar met andere collega's die in het derde kwart van de 18e eeuw werkzaam waren in Schoonhoven, maar ook in Gorinchem en Utrecht. Drie wijken er af omdat ze aan beide zijden van de ketel zijn bewerkt, het zogenaamde dubbelmerk. Één wijkt af omdat het een rondbodem model

is. En één wijkt af omdat deze qua model en versiering de allure heeft van een Goudse reliëfdecoratie pijp met hielmerk en een radering rondom de ketelrand.

1a.	Afbeelding 10 Collectie Aad Kleijweg	Afbeelding 11 Collectie Freek Mayenburg	Afbeelding 12 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 13 Collectie Lia Schouten
1b.			Schoonhoven	Schoonhoven
2a.	Ovoide	Ovoide	Ovoide	Ovoide
2b.	Gekroonde ooievaar binnen bladertakken met initialen NVK / gekroonde ooievaar	Gekroonde vis boven drie golfjes met initialen NVK allen binnen bladertakken / wapen van Groningen binnen bladertakken	Gekroonde N met initialen NVK / -	Gekroonde IG met initialen NVKO / -
2c.	-/-	-/-		
2d.	-	-		
2e.	Ongeglasd	Ongeglasd	Ongeglasd	Ongeglasd
2f.	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd	Gebotterd
2g.	Geen radering rondom ketelopening Ongerookt	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening
2h.				
3a.				
3b.				
3c.				
4.	1750-1775	1750-1775	1750-1775	1750-1775
5.	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven	Schoonhoven
6.	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen
7.				

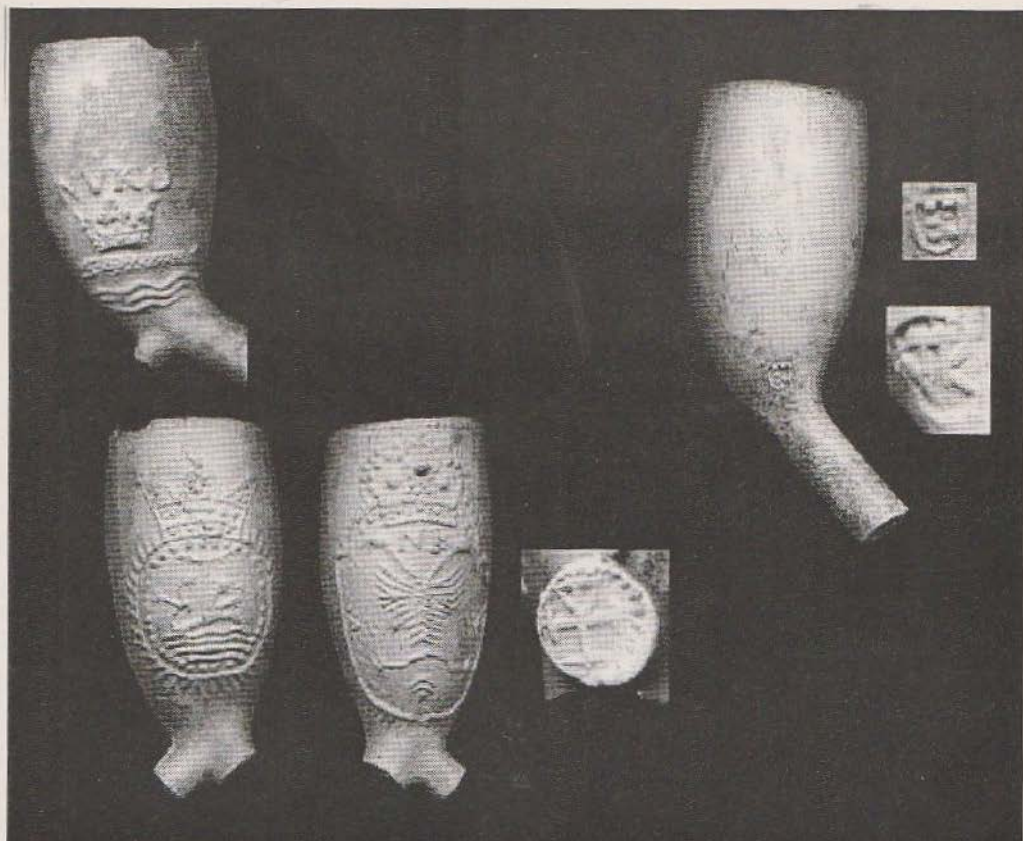
De pijpenkop op afbeelding 1 die wij alleen als tekening tot onze beschikking hebben is qua model een overgangsvorm van trechter naar ovoïde. Op de linkerzijde van de ketel zien we de ooievaar met links en rechts de initialen NK van de pijpenmaker Nikolaas van Komen. Op de rechterzijde lezen we Schoonhoven de plaats waar Nikolaas van Komen werkzaam is geweest. Op pijpenkop Afbeelding 2 zien we zijn volledige naam in twee regels boven zijn initialen staan en op het pijpenkopje afbeelding 3 is zijn naam in drie regels aangebracht.

Het graveerwerk is zeker geen hoogstandje en wat rommelig aangebracht. Gezien de modellen van deze kopjes en omdat hij hier nog de initialen NK gebruikt denken wij dat deze pijpjes tot zijn vroege producten behoren van voor de oprichting van het pijpenmakersgilde in 1767.

Het lijkt een korte tijd in de mode geweest te zijn om je naam volledig boven je initialen op de kop te plaatsen. Zo zien wij dat bij de Utrechtse pijpenmakers Gerrit van Westdyk, Hendrik Versluijs en Joseph Peex en ook bij een tijd en plaatsgenoot Nicolaes Bakker. Veel pijpenmakers hebben dit voorbeeld echter niet opgevolgd maar hielden zich bij het plaatsen van de initialen. Vergelijken we de pijpenkopjes van Nikolaes Bakker Afbeelding 4 met die van Nikolaas van Komen met zijn volledige naam dan zou de mal wel eens door de zelfde graveur bewerkt kunnen zijn. De pijpenkopjes van afbeelding 5 en 6 zouden uit de zelfde mal kunnen komen. Ze hebben beide het zelfde merk de gekroonde IG met parelkroon met daarboven de initialen NVK. Wat echter opvalt is het merk van afbeelding 5 scherper is en dat de aan de afwerking meer zorg besteed is gezien de tremstrepen bij afbeelding 6. Het pijpenkopje op afbeelding 7 is een ovoïde model met het zelfde reliëfmerk als de pijpenkopjes van afbeelding 5 en 6, maar is niet in de zelfde mal gemaakt te zien aan de initialen NVK die groter zijn aangebracht.

De pijpenkopjes op afbeelding 8 en 9 hebben een ovoïde model en beide het reliëfmerk gekroonde ooievaar met de initialen NVK met dat verschil dat de ooievaar op afbeelding 9 is verrijkt met een stralenkrans. Het pijpenkopje op afbeelding 10 heeft het zelfde model als het pijpenkopje op afbeelding 1. Het reliëfmerk lijkt op die van pijpenkopje afbeelding 9. Echter bij dit exemplaar is er nog een ooievaar op de rechterzijde van de ketel geplaatst die de andere kant uitkijkt.

Het pijpenkopje op afbeelding 11 komt qua model overeen met de pijpjes op afbeelding 1 en 10. Toevallig zijn het net de drie die aan beide zijden bewerkt zijn. Bij dit kopje zien we op de linkerzijde van de ketel binnen een stralenkrans de gekroonde vis met de initialen NVK. Op de rechterkant prijkt het wapen van Groningen met de dubbelkoppige adelaar. De pijpenkop op afbeelding 12 is een ovoïde model met het reliëfmerk N gekroond met daarboven de initialen NVK. Van de gevonden pijpenkopjes in Schoonhoven is deze het meest gerookt. Bij de andere exemplaren lijkt het alsof er maar eenmaal uit gerookt is. Bij de initialen zien we dat de V duidelijk hoger geplaatst is zoals we dat ook wel kennen bij hielmerken.

1a.	Afbeelding 14 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 15 Collectie Lia Schouten	Afbeelding 16 Zie beschrijving afbeelding 15	Afbeelding 17 Collectie Lia Schouten
1b.	Schoonhoven	Schoonhoven		Schoonhoven
2a.	Ovoïde	Ovoïde		Rondbodem
2b.	Gekroonde vis boven 3 golfjes met initialen NVKO / -	Gekroond wapen van Zeeland / gekroond wapen van Groningen met initialen NK -/-		-/-
2c.				Imitatie Gouds wapenschild / - NK gekroond
2d.	Ongeglasd	Huismerk		Geglaasd
2e.	Gebotterd	Ongeglasd		Gebotterd
2f.	Geen radering	Gebotterd		Gehele radering
2g.	Geen radering rondom ketelopening	Geen radering rondom ketelopening		rondom ketelopening
2h.				
3a.				
3b.				
3c.				
4.	1750-1775	1750-1775		1750-1775
5.	Schoonhoven	Schoonhoven		Schoonhoven
6.	Nikolaas van Komen	Nikolaas van Komen		Nikolaas van Komen

Bij de pijpenkoppen op afbeelding 13 en 14 heeft Nikolaas van Komen nog de letter O, de tweede letter in zijn achternaam aan zijn initialen toegevoegd. Kennelijk was dit voor het pijpenmakersgilde niet bezwaarlijk. Het pijpenkopje op afbeelding 13 is een ovoïde

model met als reliëfmerk de gekroonde IG met de initialen NVKO. Het kroontje is een parelkroon waarbij de pareltjes op steeltjes lijken te staan. Pijpjes met een parelkroon zijn meestal wat vroeger gemaakt, wij denken dan ook dat oorspronkelijk alleen de initialen NVK boven de kroon gestaan hebben. De O is er later bij gegraveerd en staat daardoor iets te veel naar rechts. Zo mogelijk zouden we dus ook dit pijpje alleen met de initialen NVK kunnen vinden. Tevens kunnen we zien dat de kwaliteit van het graveerwerk van het pijpje op afbeelding 13 minder is dan het pijpje van afbeelding 14. Het pijpenkopje op afbeelding 14 is een ovoïde model met het bekende reliëfmerk de gekroonde vis met de initialen NVKO. Bij deze pijp zijn de initialen netjes midden boven de kroon geplaatst.

De pijpenkop op afbeelding 15 is een ovoïde model met een volledige radering rondom de ketelrand. De kop is groter als al de andere producten van Nikolaas van Komen. Ondanks dat de graveur van de mal niet de zelfde kwaliteit kan leveren als zijn collega's in Gouda heeft deze pijp wel een beetje de allure van een Goudse reliëfdecoratie pijp. Op de linkerzijde van de ketel siert het wapen van Zeeland en op de rechterzijde zien we het wapen van Groningen met de dubbelkoppige adelaar. Tussen de twee koppen zijn de initialen NK geplaatst. Het hielmerk afbeelding 16 is onbekend, maar het best te vergelijken met een huismerk zoals beschreven door Jos Boelsma in PKN nummer 19 op blz. 62. Het merk zou dan echter op zijn kop geplaatst zijn. Er zijn echter twee exemplaren van deze kop gevonden en bij beide is het hielmerk op de zelfde manier geplaatst. Mogelijk kunnen we dit onbekende merk als een hielmerk van Nikolaas van Komen beschouwen. Bij het pijpenkopje op afbeelding 17 is de meeste moeite gedaan om een op Gouds gelijkend product op de markt te brengen. Het is een rondbodemd model met rondom de ketelrand een radering. Op de plaats van de hiel is het merk NK gekroond gezet. Onderaan op de linkerzijde van de ketel is een op het wapen van Gouda gelijkende afbeelding geplaatst om de koper te misleiden. De pijp is met een agaatsteen perfect geglaasd en de persnaden zijn onzichtbaar weg gepolijst. Niet alle door Nikolaas van Komen gemaakte pijpjes zijn in dit artikel opgenomen omdat wij ze simpelweg niet in ons bezit hebben. Zo staat er in het boek Kleipijpen van W. Krommehoek en A. Vrij op blz. 103 nr. 528 een ovoïde model met de gekroonde vis die in tegenstelling met afbeelding 13 de initialen NVK heeft, een kleinere vis en zonder de drie golfjes. Bij het schrijven van dit artikel realiseren wij ons dat mogelijk in andermans verzamelingen nog andere modellen of andere merken van deze pijpenmaker aanwezig zullen zijn. Ook is het mogelijk met speurwerk in archieven dat er meer informatie valt te ontdekken over Nikolaas van Komen. Daarom horen wij als schrijvers van dit artikel dit graag. Mocht meer informatie over deze pijpenmaker bekend worden of een assortiment uitbreiding die de moeite waard is dan willen wij graag nog een vervolg aan dit artikel wijden.

Literatuur:

[1] Meulen, J. van der, 1988. De Kleipijp als bodemvondst Jubileumuitgave PKN.

[2] Krommehoek, W. en A. Vrij, z.j. (1986). Kleipijpen drie eeuwen Nederlandse kleipijpen in foto's. Amstelveen